

## **Contributia cronicarilor la dezvoltarea literaturii romane**

De-a lungul timpului, oameni precum Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce si Dimitrie Cantemir au saltat literatura romana pe cele mai inalte culmi.

In conceptia despre lume si viata, Grigore Ureche, primul cronicar care a scris in limba tarii, este un providentialist. Ca toti contemporani sai, el considera ca Dumnezeu a creat lumea si tot el o carmuieste, facandu-si simtita prezenta in anumite fenomene naturale.

Ideile sale politice sunt acelea ale marii boierimi. Domnul este unsul lui Dumnezeu pe pamant, inasa trebuie sa conduca tara dupa sfatul boierilor, sa fie “o matca fara ac”. Iubirea de tara si dorinta de a o vedea independenta se stravede la tot pasul in paginile cronici, de unde atitudinea lui antiotomana. De aici admiratia lui Ureche pentru figura lui Stefan cel Mare, caruia ii consacra, pe drept cuvand, un insemnat numar de pagini in cronica sa. Facandu-si studiile in Polonia, la Lvov, si venind in contact cu ideile umanismului, cronicarul acorda o mare importanta rolului personalitatii in dezvoltarea istoriei. Independenta Moldovei, ca si intrega epoca de inflorire de pe timpul lui Stefan cel Mare, se datoreste, dupa Grigore Ureche, aproape exclusiv personalitatii exceptionale a marelui voievod, pe care scriitorul il reda cu mandrie ca exemplu, contemporanilor sa. Scrisul lui Ureche are inasa un caracter sobru si concis, restrans aproape numai la faptele domnitorului, pe care le comenteaza lapidar in cate o “invatatura” sau “nacazanie”. Relatarea se face intr-un limbaj popular, de povestire si, pe alocuri, de pomelnic, simbla insiruire de fapte. Cronicarul e un moralist, observa caracterele si le judeca, in lumina conceptiilor sale, folosindu-se adesea, pentru conciziune, de maxime preluate din Biblie sau din vorbirea curenta. Toate aceste trasaturi ale scrisului lui Ureche pot fi aflate, in mic, in cunoscutul paragraf consacrat portretului lui Stefan cel Mare, iesit parca din pana lui Tit

Liviu roman. In cadrul expunerii cronicii, Stefan cel Mare, are un rol ilustrativ, de gravura, menita sa emotioneze pe cititor, dupa ce, in paginile anterioare s-a edificat asupra personalitatii domnitorului prin expunerea faptelor acestuia.

Mai invatat decat Grigore Ureche, Miron Costin, care de asemenea isi facuse studiile in Polonia, la un colegiu iezuit din localitatea Bar, are aceleasi conceptii filozofice si politice ca si predecesorul sau. In plus, am putea adauga la el o anume nota de sceptism cu privire la posibilitatea scuturari jugului otoman, lucru ce se explica prin epoca in care a trait cronicarul, cand dominatia turceasca din afara, favoriza tot mai mult asuprirea feudala si decadera dinauntrul tarii.

Ca scriitor, Miron Costin este mai "cult" decat Grigore Ureche, si fraza sa, pastrand unele elemente populare, este stilizata in chip constient, pentru urmarirea efectelor. "Miron observa sistematic, compune, si ceea ce iese de sub pana lui, mult mai putin spontan, este rodul unei arte" – scrie George Calinescu in "istoria literaturii romane". Avand adesebateri o problema foarte importanta, aceea a demonstrarii latinitatii poporului nostru si a inlaturarii asertiunii calomnioase venita din partea lui Simion Dascalul, in "De neamul moldovenilor...", cronicarul cauta din capul locului, tinuta demna, intelectuala. Ceea ce imprezionaaza in acest inceput al dezertatiei sale este stapanirea vibratiei emotive, izvorata din patriotism ardent, dar acoperita intr-o expunere ce cauta a convinge prin justetea si obiectivitatea argumentarii. Imprumutand din sintaxa latina punerea verbului din principala la sfarsit si constructia ampla, cronicarul realizeaza pe deplin ceea ce isi propune. Moralist si el, costin cauta a caracteriza lapidar, dar cu patrundere si plasticitate, pe istorici care s-au ocupat inaintea sa de problema in chestiune.

In sfarsit, din straduinta oentru conciziune, lui Miron Costin i se intampla uneori sa spuna cate o vorba memorabila, care se constituie in maxima, cu caracter inalt moralizator: "... sa aibi vreme si cu cetitul cartilor a face iscusita zabava, ca nu este alta si mai frumoasa si mai de folos in toata viata omului, zabava, decat cetitul cartilor". Din scripturi "agonisim nemuritoriu nume"; "Cercati scripturile. Scriptura departe

lucru de ochii nostri, ne invata cu acele trecute vremi, sa pricepem cele viitoare”.

Privite indeaproape, sub raport stilistic indeosebi, fragmentele lui Ion Neculce, din “O sama de cuvinte” sunt niste instantaneie epice, schite si nuvele in raccourci, de o mare conciziune. Romanticii de la mijlocul secolului trecut, un Negruzzi, un Bolintineanu, sau un Alecsandri i-au reluat si dezvoltat motivele, in spiritul pasoptist al epocii. Fireste, nota patriotica a fost mult accentuata, insa urmasi, oricat de talentati, sunt departe de arta spontana a cronicarului (am spune, sunt lipsiti de autenticitate). In orice caz, ca poeti romantici, ei pun avant si solemnitate, lucru ce nu sunt de gasit la Neculce, prozator si povestitor intru totul apropiat lui Ion Creanga. Ca si Creanga, cel din povesti si cel din povestiri, Neculce este un colportor care trage cu urechea: “ ase vorbascu oamenii”, ”dzic sa fie..”, etc., dand apoi in vileag cate o intamplare sau cate un gest memorabil al cutarui, sau cutarui personaj istoric, daca nu adevarat, posibil totusi, caci, spune cronicarul, in prezentarea anecdotelor sale: ”Deci, cine va ceti si le va crede, va fi bine, iara cine nu le va crede, iara va fi bine; cine pre cum ii va fi voia asa va face”. Neculce ne apare ca primul nostru culegator de folclor, e drept, numai al unui anumit soi de folclor, acela care tine de legenda istorica. Insa, ca si mai tarziu Anton Pann si Creanga, Neculce nu este un culegator de folclor, pur si simplu. Marca personala a artei prozatorului se vede, precum se descrie in cronica, printr-o punere in pagina bine masurata, desi altcum spontana. Mai mult inca, asemenea, din nou, lui Anton Pann si lui Creanga, Neculcea obisnuieste, cel mai adesea, sa aduca, odata cu relatarea faptului, comentariul sau foarte personal. Ceea ce se intampla si aici, in ultimele siruri, unde mentalitatea boierului cu respect pentru vechile oranduieli si dispret fata de amestecaturile prostimii parvenite. Modalitatea narative directa, stilul firesc si apropiat de cel popular, continutul epic si general-uman atat al cronicii, cat si al legendelor, toate au constituit un bogat izvor de inspiratie a literaturii noastre ulterioare.

Personalitate enciclopedica, “Inorogul alb” al gandirii romanesti, cum il considera Lucian Blaga, Dimitrie Cantemir s-a afirmat ca scriitor, geograf, filozof, teolog, lingvist, folclorist, etnolog si om

politic. Solidim format in variate domenii, politolog, diplomat innascut, beizadeaua crestina a castigat increderea sultanului Ahmed al III-lea, de la care a obtinut favoarea de a consulta documentele istoriei imperiale, pe care le-a uzitat in realizarea celebrei opere “Cresterea si descresterea Curtii otomane”, ramasa si astazi o lucrare de referinta in bibliografia de specialitate.

Creatia sa este diversa, de la studiile de logica la literatura de fictiune. Un loc important, ocupa in opera lui Cantemir “Hronicul vechimei a romano – moldo – vlahilor”, lucrare redactata intre anii 1719 – 1722. Desi Cantemir era concentrat mai ales asupra operelor sale de anvergura, dedicate Imperiului Otoman si natiei sale, cea mai cunoscuta lucrare a sa ramane “Descrierea Moldovei (Descriptio Moldaviae)”, redactata in limba latina si publicata in 1716, la cererea Academiei de Stiinte din Berlin, consusa atunci de prestigiosul G.W. Leibniz, fondatorul si primul ei presedinte. De-abia in 1895 a fost publicata, intaia oara in limba nationala, spiritualitatea romaneasca redobandind, abia duba un secol de la moartea autorului, scrierea sa cea mai moderna. “Hronicul vechimei...” este ultima sa scriere si cea mai erudita, in care, trateaza critic si stematic, istoria romanilor de la originile sale, privind cronologic evenimentele si dispunand informatia in jurul temei centrale, aceea a continuitatii existentei poporului nostru. Cantemir este un spirit continuator, preluand afirmatiile cronicarilor moldoveni, dar exagerand in sustinerea origini pur latine a neamului romanesc, idee regasita si in operele istoricilor Scolii Ardelene. Dimitrie Cantemir a sustinut originea romantica a natiunii si a limbii noastre in spiritul ideilor umaniste, pledand in favoarea afirmatiei sintetice ca “suntem urmasii unui popor care a creat o civilizatie si o cultura clasica.

Aparuta in epoca elenista, continuata in Antichitatea tarzie si dezvoltata, indeosebi in Bizant, cronica este bogat reprezentata de-a lungul Evului Mediu.

In cuprinsul manifestarilor ce caracterizeaza inceputurile culturii romane, pe langa literatura populara si scrierile religioase, primele semne de literatura apar o data cu istoriografia cronicarilor.

In Moldova: **Grigore Ureche** “ Letopisetul Tarii Moldovei”, cuprinzand istoria Moldovei de la 1359 pana la a-II-a domnie a lui Aron – Voda (1594)

**Miron Costin** “Letopisetul Tarii Moldovei de la Aron – Voda incoace”, prezentand istoria Moldovei de la 1595 pana la Dabija – Voda (1661)

**Ion Neculce** “Letopisetul Tarii Moldovei de la Dabija – Voda pana la a-II-a domnie a lui Constantin Ioan Mavrocordat (1661-1743)”, precedata de un numar de 42 de legende isorice, adunate sub titlul “O sama de cuvinte...”.

In Muntenia: “Letopisetul cantacuzinesc” si “Cronica Balenilor”;

**Radu Greceanu**, a scris cronica domniei lui Constantin Brancoveanu intitulata mai tarziu “Viata lui Constantin – Voda Brancoveanu”.

**Radu Popescu**, a consemnat “Istoriile domnilor Tarii Romanesti”.